

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГІБРИДНА ВІЙНА»

А. П. Загорулько,

*Національна академія державного управління при Президентові України,
Міністерство внутрішніх справ України*

У статті визначено та науково обґрунтовано теоретичні засади феномену гібридної війни. Розкрито основні складові поняття «гібридна війна», які ґрунтуються на таких стратегічних діях, як прихована зовнішня інтервенція без офіційного оголошення війни, нехтування міжнародними нормами ведення бойових дій та чинними угодами, таємне використання сил спеціального призначення, протистояння в кібернетичному просторі (пропаганда, контрпропаганда). З'ясовано сутність поняття «гібридна війна» для характеристики сучасних воєнних стратегій, конфліктів та підвищення ефективності заходів із протидії цим загрозам.

Простежено реалізацію «невоєнних» заходів Росії у відносинах з Україною у рамках теоретико-правового аналізу поняття «гібридна війна». У дослідженнях експертів та стратегіях фахівців із національної безпеки визначено низку найбільш значимих дій Росії проти України, що ґрунтуються на пріоритетах політичного тиску, веденні інформаційного протиборства, зниженні українського військово-економічного потенціалу шляхом ураження критично важливих об'єктів військової та цивільної інфраструктури.

Ключові слова: гібридна війна, військовий конфлікт, загрози національній безпеці, концептуальні засади гібридної війни, оборонні інституції.

THE THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS OF THE «HYBRID WAR» CONCEPT DEFINITION

A. P. Zahorulko,

National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Ministry of Interior of Ukraine

The article defines and scientifically substantiates theoretical foundations of the phenomenon of «hybrid war». The basic components of the concept of «hybrid war» are defined, which are based on such strategic actions as hidden external intervention without a formal declaration of war, neglect of international standards of warfare and existing agreements, secret use of special forces, confrontation in cyber space (propaganda, counterpropaganda). The essence of the concept of «hybrid war» is clarified to characterize modern military strategies, conflicts and increase the effectiveness of measures to counter these threats.

The implementation of «non-military» measures of Russia in relation to Ukraine has been traced, within the framework of theoretical and legal analysis of the concept of «hybrid war». Researches and strategies of national security experts have identified some of Russia's most significant actions against Ukraine, based on political pressure priorities, conducting information warfare, and reducing Ukraine's military and economic potential by defeating critical military and civilian infrastructure.

Keywords: hybrid war, military conflict, threats to national security, conceptual foundations of hybrid war, defense institutions.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Агресія РФ проти України, яка в 2014 р. призвела до анексії Автономної Республіки Крим та окупації окремих районів Донецької і Луганської областей, відбувається у формі «гібридної війни». Така форма агресії виявилась несподіваною для існуючої на той час системи забезпечення національної безпеки та засвідчила неефективність і неспроможність безпекових та оборонних інституцій України належним чином реагувати на нетрадиційні загрози.

Оскільки російська агресія має довгостроковий характер та постійно розвивається, змі-

нюючи свої цілі, форми і методи, ці обставини зумовлюють актуальність дослідження феномену гібридної війни, зокрема чіткого визначення цього поняття для усвідомленого планування та вжиття необхідних заходів із протидії агресорові, забезпечення надійного захисту державного суверенітету України, її територіальної цілісності, прав і свобод українських громадян.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичні засади феномену гібридної війни в різний час досліджувались експертами світового рівня – Ф. Хоффманом, Дж. Мак-Куєном, Р. Уілкі, Д. Кілкалленом

© Загорулько А. П., 2019

(США), Мартіном ван Кревельдом (Ізраїль), Френком ван Каппеном (Нідерланди) та ін.

У вітчизняній науці заслуговують на увагу колективна монографія Інституту стратегічних досліджень «Світова гібридна війна: український фронт» за редакцією В. Горбуліна, навчальний посібник «Російська гібридна війна: від доктрини до тактики» В. Маркітанова, О. Рибщуна, Ю. Столяра, аналітичний документ «Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства» за редакцією В. Мартинюка. Також теоретико-методологічні підвалини гібридних воєн досліджували у своїх працях О. Базалук, Р. Додонов, Є. Магда, Ю. Пунда, Ю. Радковець, В. Телелим, М. Требін, П. Шевчук та ін.

Унаслідок російської агресії проти України значно зросла увага до феномену гібридної війни з боку світових безпекових інституцій. Дійсним проривом у цьому дискурсі стало застосування відповідних термінів з боку НАТО, коли за результатами саміту в Уельсі у вересні 2014 р. було видано декларацію, яка характеризує загрози гібридних війн «під час яких застосовується широкий спектр явних і прихованих військових, воєнізованих і цивільних заходів, об'єднаних у високозлагоджену систему» (Декларація Уельського саміту).

На саміті НАТО у 2016 р. у Варшаві знову було наголошено на викликах, пов'язаних з гібридною війною, під час якої «державні та недержавні суб'єкти для досягнення своїх цілей використовують широкомасштабні, складні, адаптивні і тісно поєднані між собою традиційні та нетрадиційні засоби, відкриту та приховану військову силу, воєнізовані формування та заходи цивільного характеру» (Заява за результатами саміту у Варшаві). З метою вивчення досвіду протидії гібридній війні на цьому саміті було створено Платформу Україна–НАТО як один із елементів Комплексного пакета допомоги Україні та подальшого співробітництва у протидії гібридним загрозам.

Велику увагу дослідженню сутності гібридної війни приділяє експертне середовище. У 2016 р. відбулась Всеукраїнська науково-практична конференція «Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення», у 2017 р. – тристороння експертна зустріч в Берліні «Російсько-український конфлікт у контексті геополітичних змін», у 2018 р. – конференція «Уроки гібридного десятиліття: що треба знати для успішного руху вперед» у м. Києві. Під час цих та інших форумів експертам і науковцям вдалося сформулювати основні погляди на сутність гібридних воєн та напрацювати рекоменда-

ції щодо протидії гібридним загрозам і посилення співробітництва в цій сфері.

Водночас, незважаючи на актуальність розуміння гібридної війни для характеристики сучасних воєнних конфліктів, однозначне її визначення в офіційних правових документах як міжнародних, так і національних відсутнє.

Так, єдиною згадкою терміна «гібридна війна» в Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, є тезис щодо «забезпечення готовності держави, її економіки і суспільства до оборони та відбиття зовнішньої агресії у будь-яких формах і проявах (зокрема у формі гібридної війни), підвищення рівня обороноздатності держави є ключовим пріоритетом політики національної безпеки» (Про рішення, 2015, № 287/2015).

У Законі України «Про Національну безпеку України» (Про національну безпеку, 2018) та в новій редакції Воєнної доктрини України (Про рішення Ради, 2015), яка є складовою концепції національної безпеки, визначення цього терміна взагалі відсутнє, що обмежує наукову розробку цього феномену в системі поглядів на сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їх виникненню.

Формулювання мети статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування визначення поняття «гібридна війна». Відповідно до мети поставлено завдання оцінити стан наукової розробки поняття гібридних воєн у зарубіжній та вітчизняній науці, його актуальність для України, узагальнити існуючі підходи та запропонувати власне визначення поняття «гібридна війна».

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Хрестоматійними є визначення гібридної війни аналітика з питань національної безпеки Ф. Хоффмана (США), який розглядав її як «повний арсенал різних видів бойових дій, включаючи конвенційні можливості, іррегулярну тактику і формування, терористичні акти (включаючи безглузде насильство і примушування) і кримінальний безлад» (Hoffman Frank, 2009, р. 34–39) та його співвітчизника Дж. МакКуєна, який характеризував гібридну війну як «поєднання традиційних і асиметричних форм насилля з одночасним залученням місцевого населення до участі у конфлікті і введення в оману міжнародної спільноти, або нівелюванням її впливу» (McCuen, 2008, р. 108). На думку останнього, гібридна війна поєднує в собі традиційні форми насилля, кібервійну, тероризм, організовану злочинність, нерегулярні військові формування та

приватні військові компанії, а гібридні конфлікти включають у себе повний спектр воєн у їх фізичному та концептуальному вимірах, включно з боротьбою проти озброєного противника, ширшою боротьбою за підтримку місцевого населення, а також міжнародної спільноти.

Майже не відрізняється визначення поняття гібридної війни в роботах ще одного відомого теоретика гібридних війн Р. Уілкі, який розглядає її як «конфлікт, під час якого держава або недержавне угруповання з метою дестабілізації політико-економічного статусу опонента використовує терористичне насилля, нерегулярних військових, невідоме насилля, злочинців і найманців» (Wilkie, 2009, p. 13–17).

Говорячи про визначення поняття гібридної війни сьогодні, ми насамперед маємо розглядати дії Росії відносно України, оскільки саме під час цього конфлікту прослідковується найбільш цілісна теорія цього виду агресії.

Останнім часом термін «гібридна війна» для характеристики сучасних воєнних стратегій активно використовує вище військове керівництво провідних держав світу. Так, у доповіді Командування спеціальних операцій США наголошується, що «Росія використовує такі елементи гібридної війни, як участь регулярних військових, економічне залякування України, демонстрація сили на кордоні з НАТО, дипломатичний тиск, транснаціональні злочинні угруповання, політичні провокації та інформаційна пропаганда» (Gertz).

Заступник генерального секретаря НАТО О. Вершбоу заявляє про систематичне порушення Росією норм міжнародного права і безпеки та робить висновок, що «російська гібридна війна – це військове залякування з одночасним замаскованим вторгненням, прихованим постачанням зброї, економічним шантажем, дипломатичним лицемірством і дезінформацією» (Заместитель генсека).

Колишній голова Військового комітету НАТО чеський генерал П. Павел вважає конфлікт в Україні найяскравішим та найтипівішим прикладом гібридної війни XXI ст., коли відбулася інтеграція всіх інструментів гібридної війни невійськового характеру – довгострокова скоординована інформаційна кампанія, спрямована на етнічних росіян, маніпуляції стосовно політиків, які приймають важливі рішення, що стосуються Росії, дестабілізація країни, анексія Криму, підтримка сепаратистів на Донбасі і нарешті – легітимізація порушення кордонів суверенної держави (У Брюсселі з'ясували).

Схоже, що невдовзі феномен гібридної війни стане предметом вивчення у вищій школі. Так, за

повідомленнями ЗМІ, відповідний курс проанонсували в одному з найстаріших та найвпливовіших навчальних закладів США – Джорджтаунському університеті у Вашингтоні. Одним із викладачів цього курсу, розрахованого на 3 тис. годин, є відомий експерт із інформаційних війн та стратегічний радник США М. Мак-Кью, яка надає перелік складових гібридної війни в досить оригінальному вигляді: «Боти, тролі та інформаційні операції. Маніпуляція, вплив і заперечення. «Нелегали», «патріотичні хакери», «маленькі зелені чоловічки». Олігархи, співвітчизники і корисні ідіоти».

Підходи до визначення гібридної війни у вітчизняних дослідників в основному схожі. Так, Є. Магда визначає гібридну війну як «прагнення однієї держави нав'язати іншій (іншим) свою політичну волю шляхом комплексу заходів політичного, економічного, інформаційного характеру та без оголошення війни відповідно до норм міжнародного права» (Магда, 2014, с. 138–142). Він вважає, що головним засобом ефективної реалізації гібридної війни в умовах сучасного інформаційного суспільства є контроль над інформаційним простором. При цьому особливого значення набуває здатність за допомогою каналів комунікації фальсифікувати докази збройного насилля опонента стосовно цивільного населення. Це дає підстави агресорові позиціонувати себе як жертва, або миротворець, що дає йому змогу вводити в оману не лише місцеве населення, а й міжнародну спільноту.

На думку Ю. Радковця, гібридна війна характеризується такими методами, як підкуп, залякування, злочинність, викрадення людей, мародерство, насилля проти цивільних, захоплення державних установ, організація і проведення терористичних актів (Радковець, 2014, с. 36–42).

Детально та послідовно досліджує явище світової гібридної війни у перспективі російської агресії проти України перший віце-президент Національної академії наук України В. Горбулін (Світова гібридна, 2017).

Зокрема, він стверджує, що ключовою ознакою сучасної гібридної війни є її невизначеність, «розмитість», яка водночас перешкоджає її ідентифікації. Межа між війною та миром, війною та політикою зникає. Агресор постійно намагається посилити цю невизначеність, яка призводить до ускладнення спроб урегулювання конфлікту дипломатичними методами, що особливо чітко видно на практиці Нормандського формату та Мінських угод.

Також, на думку В. Горбуліна, гібридні конфлікти мають сталу здатність перетворювати

географічно локальні та регіональні конфлікти в інформаційно-глобальні. Недооцінка саме цих їх властивостей може призвести до стратегічних помилок. Зокрема, події 2014 р. в Україні стали можливими значною мірою тому, що в 2008 р. реакція міжнародної спільноти на розгортання російсько-грузинської війни була відверто слабкою. Знов-таки через нерішучість Заходу на анексію Криму Росія отримала час для розташування на півострові ракет та літаків, які можуть нести ядерну зброю, що створило ризик перетворення Чорноморського басейну на зону військового протистояння, отже, це вийшло далеко за межі регіональної проблематики (Уроки, 2019).

Розглядаючи визначення поняття «гібридна війна», окрему увагу необхідно звернути на так звану «доктрину Герасимова», де докладно описано російську військову тактику, яку було застосовано саме в Україні. Враховуючи, що її автором вважають начальника Генерального штабу МО РФ, одного з основних ідеологів агресії РФ проти України, доцільно порівняти його теоретичні уявлення з подальшими практичними кроками.

Герасимов декларував, що в майбутній війні «акцент зміщується на використання політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів поряд із застосуванням протестного потенціалу місцевого населення. Усе це повинно супроводжуватися прихованими військовими операціями – наприклад, методами інформаційної війни і задіянням спецназу».

Незважаючи на відсутність у цьому посиланні слова «гібридна», ідеться саме про використання як військових, так і невійськових методів дестабілізації супротивника, які весь світ реально побачив під час спеціально-армійської операції Кремля із «повернення» Криму, створення фейкових держав під назвами «Новоросія», «ДНР» та «ЛНР», штучного розпалювання громадянського протистояння на Донбасі та під час інших відомих подій так званої «руської весни», інспірованої країною-агресором на території України.

Можна констатувати, що на сьогодні країною-агресором вже реалізовано більшість пунктів «доктрини Герасимова», які визначають поняття гібридної війни, а саме: широке застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів спільно з використанням протестного потенціалу населення; ведення військових заходів прихованого характеру з використанням мобільних міжвидових угруповань військ, сил спеціальних операцій, приватних військових компаній та озброєних формувань сепаратистів; стратегічне розгортання

військ уздовж кордонів України; намагання використати російську армію для здійснення «миротворчої операції»; створення «безполітичних зон» у районах конфлікту та організація морської блокади.

Також росіянами значною мірою використано досвід ведення війни в Афганістані та на Північному Кавказі, зокрема під час організації «котлів» в Іловайську, Дебальцевому та в інших районах.

Крім цього, в рамках зазначеної «доктрини» відпрацьовано дії авіації, кораблів, ракет та іншої високоточної зброї (відкрито – в Сирії та таємно – в Україні).

Реалізація так званих «невоєнних» заходів проти України триває. Здійснюється політичний та дипломатичний тиск, формування політичної опозиції, ведення інформаційного протиборства, запроваджено широкі економічні санкції, економічну блокаду тощо.

Країною-агресором вживаються заходи зі зниження військово-економічного потенціалу України шляхом ураження критично важливих об'єктів військової та цивільної інфраструктури. Ми вже були свідками численних диверсій на військових арсеналах, які призвели до знищення стратегічних запасів озброєння, боєприпасів і набоїв. Критичною є ситуація із постачанням вузлів та механізмів для виробництва й ремонту військової техніки та озброєння.

На рівні Ради Безпеки ООН ми регулярно бачимо застосування Росією права вето, а також спроби впливу на Україну як на рівні ОБСЄ, так і з боку окремих урядів держав Європи. Відбувається лобіювання власних інтересів у поєднанні з економічними перевагами впливових країн, зокрема в енергетичній сфері (газогони «Північний потік – 2» для Німеччини та Австрії, «Турецький потік» для Туреччини та низки держав Південно-Східної Європи). Широко практикується підкуп, зокрема надання окремим державам кредитів, повернення яких викликає сумнів, а також відвертий шантаж та розхитування політичної стабільності в державах Європи, передусім – Європейського Союзу.

Активізовано участь воєнно-громадянського компонента РФ у майбутніх військових діях. Проводяться масштабніші з часів СРСР військові навчання із задіянням мобілізаційних резервів, регіональних адміністрацій, державних та приватних підприємств. До штатів збройних сил повернений інститут замполітів та запроваджено військові капелани. Розгорнуто військово-патріотичне виховання дітей (так звана «юнарія») та заходи пропаганди.

Широко використовуються інформаційні мережі, відбувається постійне вдосконалення цього напрямку. Якщо раніше відповідний потенціал мали лише спецслужби РФ, то зараз уже створено кібервійська, задіяно цивільні утворення, зокрема так звані «фабрики тролів».

Планово створюється система озброєного захисту інтересів РФ за межами її території. На законодавчому рівні спрощено процедури перетину державного кордону, використання повітряного простору та територіальних вод іноземних держав, відпрацьовується порядок взаємодії із владою держав перебування (Сирія, Лівія, ЦАР та ін.) тощо. Окремо розглядається застосування ЗС РФ за кордоном як сил миротворчих операцій.

Це все опосередковано свідчить про наявність узгодженого плану підготовки до ведення повноцінної війни. Тому подальший розвиток подій за російським сценарієм передбачає перехід гібридної війни у відкриту фазу.

Отже, «доктрина Герасимова» являє собою найбільш завершене втілення останніх досягнень російської військової думки щодо сучасного типу ведення військових дій, який містить у собі безпрецедентну інтеграцію всіх можливостей держави для досягнення стратегічних переваг.

Також слід відзначити, що навколо феномену гібридної війни точиться дискусія, суть якої полягає в тому, що окремі дослідники вважають цю проблему штучною та такою, що заважає ефективному реагуванню на дії агресора. Характерним у цьому аспекті є погляд заступника директора Інституту національної безпеки при Техаському університеті в Ель-Пасо д-ра Дем'єна ван Пуйвелде, який вважає, що термін «гібридний» має виключно описове значення і тому використовувати його недоцільно, оскільки він лише створює плутанину замість прояснення «реалій» сучасної війни (Гібридна війна). На його думку, якщо досі немає узгодженого визначення термінів, які стосуються гібридної війни, то навряд чи можна очікувати від НАТО розроблення дієвої військової стратегії проти цієї загрози.

Список використаних джерел

- Війна «гібридна». *Політологічний енциклопедичний словник* / уклад.: Л. Герасіна, В. Погрібна та ін.; за ред. проф. М. П. Требіна. Харків: Вид-во «Право», 2015. 816 с.
- Герасимов В. В. Ценность науки в предвидении. *Военно-промышленный курьер*. 2013. № 8 (476). URL: <https://www.vpk-news.ru/articles/14632>

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що концептуальні засади гібридної війни та її основні складові в науковій та публіцистичній літературі визначені досить широко. До них, зокрема, зараховують: приховану зовнішню інтервенцію без офіційного оголошення війни, що дає можливість країні-агресору зняти із себе відповідальність за військове втручання, нехтування міжнародними нормами ведення бойових дій та чинними угодами, зростання ролі невоєнних способів для досягнення стратегічних цілей, у тому числі. масштабне застосування політичних, економічних, гуманітарних та інших заходів, таємне використання сил спеціального призначення, протистояння в кібернетичному просторі та широка пропаганда і контрпропаганда із застосуванням «брудних» інформаційних технологій тощо.

У гібридній війні РФ на території України беруть участь регулярні війська РФ, радники, інструктори та найманці, відбувається розвідувально-підбивна і диверсійна діяльність, цілеспрямоване розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму й тероризму, на тимчасово окупованій території створені і всіляко підтримуються маріонеткові квазідержавні утворення. При цьому на тимчасово окупованій території та біля кордонів України відбувається нарощування військових угруповань, торговельно-економічна та інформаційно-психологічна війна.

Отже, «гібридна війна» – сучасний вид зовнішньої агресії, у процесі якої держава-агресор застосовує широкий спектр заборонених міжнародним правом воєнних і невоєнних дій, що поєднує мілітарні, квазімілітарні, дипломатичні, інформаційні, економічні та інші засоби впливу з метою руйнування військово-політичної системи держави-супротивника та досягнення власних стратегічних політичних цілей.

З урахуванням зміни зовнішньополітичних та внутрішніх умов вважаємо за доцільне у найближчий час у встановленому порядку внести відповідні зміни до Стратегії національної безпеки України та Воєнної доктрини України.

References

- Gerasimov, V. V. (2013). Cennost' nauki v predvidenii [The value of science in foresight]. *Voенно-promyshlennyj kur'er*. Is. 8 (476). Retrieved from: <https://www.vpk-news.ru/articles/14632>
- Hibrydna viina – chy vona vzhali isnuie? [Hybrid war – does it exist at all?]. Retrieved from: <https://www.nato>

- Гібридна війна – чи вона взагалі існує? URL: <https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/UK/index.htm>
- Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса; за заг. ред. проф. Р. О. Додонова. Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2017. 412 с.
- Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства / за заг. ред. В. Мартинюка. 2018. Київ, Центр глобалістики «Стратегія XXI», 105 с. URL: <http://geostrategy.org.ua>
- Декларація Уельського саміту. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_112964.htm
- Заместитель генсека НАТО заявил, что поведение России в украинском кризисе заставляет Запад наращивать военные расходы. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/235806.htm>
- Заява за результатами саміту у Варшаві. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_133169.htm
- Кравченко В. Ю. Теорія «гібридної війни»: український вимір. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. № 2. URL: <http://repo.dma.dp.ua/897/1/.pdf>
- Магда Є. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 138–142.
- Миронова М. Співробітництво ЄС-НАТО: перспективи автономішої Європи? *UA: Ukraine Analytica*. 2018. Іс. 4 (14). URL: <http://ukraine-analytica.org/the-eu-nato-cooperation-perspectives-for-more-autonomous-europe>
- «Найяскравішим прикладом гібридної війни 21-го століття є війна в Україні» – чеський генерал. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29656992.html>
- Про затвердження Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2018 рік: Указ Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/892018-23882>
- Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.09.2015 «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015_29
- Путін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25363591.html>
- Радковець Ю. «Гібридна політика» сучасної Росії як стратегія реалізації її національної геополітики. *Бінтел. Журнал геополітичної аналітики*. 2015. Спец. вип. С. 4–11.
- Радковець Ю. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України. *Наука і оборона*. 2014. № 3. С. 36–42.
- [int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/UK/index.htm](https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/UK/index.htm)
- Herasina, L., Pohribna, V. et al. & Trebina, M. P. (Ed.). (2015). *Viina «hibrydna»* [The war is «hybrid»]. *Politolohichni entsyklopedychni slovnyk*. Kharkiv: vyd-vo «Pravo», 816 p. [in Ukrainian].
- Dodonov, R. O. (Ed.) (2017). *Hibrydna viina: in verbo et in praxi* [Hybrid war: in verbo et in praxi]: monohrafiia / Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa. Vinnytsia: TOV «NilanLTD». 412 p. [in Ukrainian].
- Martyniuk, V. (Ed.) (2018). *Hibrydni zahrozy Ukraini i suspilna bezpeka. Dosvid YeS i Skhidnoho partnerstva* [Hybrid threats to Ukraine and public safety. The experience of the EU and the Eastern Partnership]. Kyiv. Tsentrl globalistyky «Stratehiia KhKhI», 105 p. Retrieved from: <http://geostrategy.org.ua>
- Deklaratsiia Uelskoho samitu [Declaration of the Welsh Summit]. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_112964.htm
- Zamestitel' genseka NATO zajavil, chto povedenie Rossii v ukrainom krizise zastavljaet Zapad narashhivat' voennye rashody [The deputy general secretary of NATO said that Russia's behavior in the Ukrainian crisis forces the West to increase military spending]. Retrieved from: <https://interfax.com.ua/news/general/235806.htm>
- Zaiava za rezultatamy samitu u Varshavi [Statement on the results of the summit in Warsaw]. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_133169.htm
- Kravchenko, V. Yu. (2015). *Teoriia «hibrydnoi viiny»: ukrainyskyi vymir* [Theory of «hybrid war»: Ukrainian dimension]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*. Іс. 2. Retrieved from: <http://repo.dma.dp.ua/897/1/.pdf>
- Mahda, Ye. (2014). *Vyklyky hibrydnoi viiny: informatsiinyi vymir* [Challenges of the hybrid war: an informational dimension]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Іс. 5. P. 138–142. [in Ukrainian].
- Myronova, M. (2018). *Spivrobotnytstvo YeS-NATO: perspektyvy avtonomnishoi Yevropy? [EU-NATO Cooperation: the Prospects for an Autonomous Europe?]*. Retrieved from: <http://ukraine-analytica.org/the-eu-nato-cooperation-perspectives-for-more-autonomous-europe>
- «Naiaskravishym prykladom hibrydnoi viiny 21-ho stolittia ye viina v Ukraini» – cheskyi heneral [«The most striking example of the hybrid war of the 21st century is the war in Ukraine» – the Czech general]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/29656992.html>
- Pro zatverdzhennia Richnoi natsionalnoi prohramy pid ehidoiu Komisii Ukraina – NATO na 2018 rik: Ukaz Prezydenta Ukrainy [Decree of the President of Ukraine on approval of the Annual National Program under the auspices of the Ukraine-NATO Commission for 2018]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/892018-23882>
- Pro Natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469-VIII [The Law of Ukraine On National Security of Ukraine]. Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

- Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.
- Телелим В., Музиченко Д., Пунда Ю. Планування сил для виконання бойових завдань у «гібридній війні». *Наука і оборона*. 2014. № 3. С. 30–35.
- Требін М. Феномен «гібридної» війни. *Гілея*. 2014. Вип. 87 (8). С. 366–371.
- У Брюсселі з'ясували, чим «гібридна загроза» відрізняється від війни URL: <https://www.unian.ua/politics/2037491-u-bryusseli-zyasovali-chim-gibridni-zagrozi-vidriznyayutsya-vid-viyn.html>
- Уроки гібридного десятиліття: що треба знати для успішного руху вперед: матеріали наук.-практ. конф. Київ, 2019. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-prezentation-2019/02.2019/Hybrid_10.pdf
- Шелест Г. Гібридна війна. *Оцінки стратегічного середовища. Військово-Морські Сили Збройних Сил України*. 2018. С. 40–42.
- Gertz, B. Russia, China, Iran Waging Political Warfare, Report Says In The Washington Free Beacon. URL: <http://freebeacon.com/national-security/russia-china-iran-wagingunconventional-warfare-report-says>
- Hoffman Frank G. Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Force Quarterly*. 2009. Is. 52. Forth Quarter. P. 34–39.
- McCuen J. J., "Hybrid Wars". *Military Review*. March-April. 2008, p. 108. URL: http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20080430_art017.pdf
- Wilkie R. Hybrid Warfare. Something Old, Not Something New. *Air & Space Power Journal*. 2009. Vol. 23. N 4. P. 13–17.
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 02.09.2015 «Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy [Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 2, 2015, «On the new edition of the Military Doctrine of Ukraine»]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 06.05.2015 «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy [Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 6, 2015 "On the Strategy of National Security of Ukraine"]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015_29
- Putin vede v Ukraini hibrydnu viinu – heneral Kappen [Putin conducts a hybrid war in Ukraine – General Kappen]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/25363591.html>
- Radkovets, Yu. (2015). «Hibrydna polityka» suchasnoi Rosii yak stratehiia realizatsii yii natsionalnoi heopolytyky [«Hybrid policy» of modern Russia as a strategy for the implementation of its national geopolitics]. *Bintel. Zhurnal heopolychnoi analityky*. P. 4–11 [in Ukrainian].
- Radkovets, Yu. (2014). Oznaky tekhnolohii «hibrydnoi viiny» v ahresyvnykh diiakh Rosii proty Ukrainy [Signs of technologies of «hybrid war» in aggressive actions of Russia against Ukraine]. *Nauka i oborona*. Is. 3. P. 36–42 [in Ukrainian].
- Horbulin, V. P. (2017). Svitova hibrydna viina: ukraïnskyi front [The World Hybrid War: The Ukrainian Front]. Kyiv: NISD. 496 p.
- Telelym, V., Muzychenko, D., Punda, Yu. (2014). Planuvannia syl dlia vykonannia boiovykh zavdan u «hibrydnoi viini» [Planning of forces for combat missions in the "hybrid war"]. *Nauka i oborona*. Is. 3. P. 30–35. [in Ukrainian].
- Trebin, M. (2014). Fenomen «hibrydnoi» viiny [The phenomenon of the «hybrid» war]. *Hileia*. Is. 87 (8). P. 366–371 [in Ukrainian].
- U Briusseli ziasuvaly, chym «hibrydna zahroza» vidrizniaetsia vid viiny [In Brussels, they found out what "hybrid threat" is different from war]. Retrieved from: <https://www.unian.ua/politics/2037491-u-bryusseli-zyasovali-chim-gibridni-zagrozi-vidriznyayutsya-vid-viyn.html>
- Uroky hibrydnoho desiatylittia: shcho treba znaty dlia uspishnoho rukhu vpered [Lessons from the hybrid decade: what you need to know for a successful move forward]: materialy nauk.-prakt. konf. Kyiv, 2019. Retrieved from: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-prezentation-2019/02.2019/Hybrid_10.pdf
- Shelest, H. (2018). Hibrydna viina [Hybrid War]. *Otsinky stratehichnoho seredovyscha. Viiskovo-Morski Syl Zbroinykh Syl Ukrainy*. P. 40–42 [in Ukrainian].
- Gertz, B. Russia, China, Iran Waging Political Warfare, Report Says In The Washington Free Beacon. Retrieved from: <http://freebeacon.com/national-security/russia-china-iran-wagingunconventional-warfare-report-says>

Hoffman, Frank G. (2009). Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Force Quarterly (JFQ)*. Is. 52. Forth Quarter. P. 34–39.

McCuen, J. J. (2008) “Hybrid Wars”. *Military Review*. Retrieved from: http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20080430_art017.pdf

Wilkie, R. (2009). Hybrid Warfare. Something Old, Not Something New. *Air & Space Power Journal*. Vol. 23. Is. 4. P. 13–17.

Загорулько Андрій Петрович,

аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України, начальник Відділу запровадження діяльності служби 112 Міністерства внутрішніх справ України, 01601, Україна, м. Київ, вул. Академіка Богомольця, 10

Цитування: Загорулько А. П. Теоретико-правовий аналіз визначення поняття «гібридна війна». *Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2019. № 3 (94). С. 115–122.

Стаття надійшла: 26.07.2019

Схвалено до друку: 24.09.2019

Zahorulko, Andrii P.,

Postgraduate student of Chair for Globalistics, European Integration and National Security Management of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Head of «112 Service» Implementation Unit, 10, Academician Bogomolets St., Kyiv, 01601, Ukraine
E-mail: andrii.zahorulko@mvs.gov.ua
<http://orcid.org/0000-0002-5604-3953>

Citation: Zahorulko, A. P. (2019). Teoretyko-pravovyi analiz vyznachennia poniattia «hibrydna viina» [Theoretical and legal analysis of the «hybrid war» concept definition]. *Bulletin of the NAPA. Series «Public Administration»*. Is. 3 (94). P. 115–122 [in Ukrainian].

Article arrived: 26.07.2019

Accepted: 24.09.2019